ULUSLARARASI HUKUKTA TANIMAMA VE GÜNCEL SORUNLAR(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Gülsüm KAYA**(**)

Öz

Uluslararası hukukta bir yükümlülük veya görev olarak tanımamanın, *ex injuria jus non oritur (haksızlık, bundan yararlanmaya imkân veren hak doğurmaz)* düsturundan doğduğu ve hukuk alanında hukuka aykırı davranışların sonuçlarının kabul edilmezliğini güvence altına aldığı kabul edilir. Tanımama yükümlülüğü uluslararası hukukun gelişimine paralel olarak çeşitli aşamalardan geçmiştir. 1945 öncesi dönemde yükümlülüğün uygulanması genellikle Mançukuo'nun kurulması ve buna cevaben Stimson Doktriniyle örneklenir. Birleşmiş Milletler'in kurulması ve kuvvet kullanmanın yasaklanmasıyla tanımama yükümlülüğü sağlam bir zemin kazanmışsa da doğası gereği uygulama ve teori bakımından bazı sorunları barındırmaktadır.

Eldeki çalışmada tanımama yükümlülüğü üç kısımda tartışılacaktır. Bunların ilki yükümlülüğün doğuşu ve bağlamıdır. 1945 sonrasında birtakım uluslararası hukuk belgeleri söz konusu yükümlülüğü içermiş ve özellikle kuvvet kullanma veya tehdidi yahut da saldırı fiili sonucunda gerçekleşen ülke kazanımlarını reddetmiştir. 2001'de tanımama Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından Uluslararası Haksız Fiilden Ötürü Devletin Uluslararası Sorumluluğu Maddelerinde yükümlülük olarak düzenlenmiş ancak bunun uygulanması kuvvet kullanma veya saldırı ile sınırlandırılmamıştır. Gelişim süreci boyunca devletlerin oldukça eleştirdiği tanımama kavramının hukukî karakteri yönünden incelenmesi gerekmektedir.

Sorumluluk Maddelerinin 40. maddesine göre tanımama yükümlülüğü "bir devlet tarafından genel uluslararası hukukun emredici bir normundan doğan bir yükümlülüğün ağır ihlali" halinde geçerlidir. Çalışmada tanımama yükümlülüğünün işletilebilmesi için tespit edilmesi gereken iki ölçüt gövdeyi oluşturacaktır: İhlalin varlığı, bunun bir emredici norm ile bağlantısı ve ihlalin ağırlığı. Ardından 41. maddede yer alan yükümlülüğün içeriği, "ihlalle yaratılan durumu hukuka uygun olarak tanımama" ve "bunun sürdürülmesine yardım veya destek sağlamama" değerlendirilecektir. Bu kısmın bitişi babında yükümlülüğün normatif özellikleri ve 1945 sonrası dönemde uygulanışı birlikte ele alınacak, yükümlülüğün içeriği ve nasıl uygulanacağına ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Çalışmanın son kısmında tanımama yükümlülüğü Ukrayna'daki Rus işgali çerçevesinde uygulanması yönünden tartışılacaktır. Bilindiği üzere Rusya Federasyonu'nun devam eden ihlal(ler)ine konusu ve metodu itibarıyla değişen çok çeşitli tepkiler verilmiştir. Bu geniş yelpazede tanımamaya yönelik güncel anlayış ve kavramın hukukî karakteri ayırt edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Tanımama, Emredici Norm, Kuvvet Kullanma, Ülke Kazanımı, Devletin Sorumluluğuna İlişkin Maddeler.

(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 02.09.2022 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 10.10.2022, DOI No: 10.54704/akdhfd.1170403.

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi'nde 04-06 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen *Uluslararası Akdeniz Hukuk Kongresi*'nde sözlü olarak sunulan ve Sempozyum Kitabı'nda özeti yayınlanan bildirinin genişletilmiş, geliştirilmiş ve makale formuna dönüştürülmüş halidir.

(**) Bursa Uludağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı / Bursa-Türkiye.
E-posta: kaya.gulsum@gmail.com,
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0003-3901-0540.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

NON-RECOGNITION IN INTERNATIONAL LAW AND CONTEMPORARY ISSUES

Abstract

Non-recognition, as an obligation or duty in international law, derives from the legal maxim of *ex injuria jus non oritur* and assures the non-acceptance of the consequences of illegal acts in the legal realm. Obligation of non-recognition had gone through phases parallel to the development of international law. With the establishment of UN and the prohibition of the use of force, obligation of non-recognition has acquired a solid basis however the nature of the obligation can be problematic in terms of practice and theory.

In this paper, obligation of non-recognition was discussed under three sections. First of them was the emergence and the customary status of the obligation and its context. Several international law instruments, after 1945, had embodied the obligation and especially disclaimed the territorial acquisition which is a result of use or threat of force or act of aggression. In 2001 non-recognition has been comprised as an obligation in ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, but its application had not been restricted to the use of force or aggression.

In the main section of this paper two criteria employed diagnosing the applicability of the obligation of non-recognition was taken as the starting point: existence of a breach, its connection with a peremptory norm and the seriousness of it. Afterwards the contents of the consequences breaching an obligation arising under a peremptory norm included in article 41 which are "not to recognize" and "not to render aid or assistance to maintain the situation" created with the breach was examined. As a finale for this section, the normative aspects of the obligation and its practice in post-1945 period was endeavored to mutually display.

In the final section of this paper, application of the obligation of non-recognition in the Russian invasion of Ukraine was discussed. As known a great variety of reactions to ongoing breach(es) of Russian Federation which diversify by the subject matter and also by the method were given. Within this wide range, reactions constituting non-recognition was distinguished according to the comtemporary concept of non-recognition and its legal character.

Keywords

Non-recognition, Peremptory Norm, Use of Force, Acquisition of Territory, Articles on Responsibility of States.

Extended Abstract

Non-recognition, as an obligation or duty in international law, derives from the legal maxim of *ex injuria jus non oritur* and assures the non-acceptance of the consequences of illegal acts in the legal realm. The obligation of non-recognition had gone through phases parallel to the development of international law. The pre-1945 practice of the obligation had mainly represented with the foundation of Manchukuo and the Stimson Doctrine in response to it. With the establishment of UN and the prohibition of the use of force, the obligation of non-recognition has acquired a solid basis however the nature of the obligation can be problematic in terms of practice and theory. The obligation of non-recognition has certainly a connection with the concept of recognition even though this connection is not linear despite their semantic appearance. However, they get closer because the obligation of non-recognition requires consequences of a breach to include territorial considerations and create rights, titles and entitlements.

In this paper, obligation of non-recognition is discussed in three sections. First of them includes the emergence and the customary status of the obligation and its context. Several international law instruments, after 1945, had embodied the obligation and especially had disclaimed the territorial acquisition which is a result of use or threat of force or act of aggression. In 2001 non-recognition has been comprised as an obligation in ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, but its application was not restricted to the use of force or aggression. In the Articles obligation of non-recognition is designated for breaches of any peremptory norm of international law. Also much criticized notion of non-recognition needs to be scrutinized throughout its history in terms of its legal character.

According to article 40 of the Articles obligation of non-recognition is valid for "serious breaches by a State of an obligation arising under a peremptory norm of general international law". In the main section of this paper two

criteria employed in diagnosing the applicability of the obligation of non-recognition which are taken as the starting point: the existence of a breach, its connection with a peremptory norm and its seriousness. Afterwards the contents of the consequences of breaching an obligation arising under a peremptory norm included in article 41 which are "not to recognize" and "not to render aid or assistance to maintain the situation" created with the breach is examined. As a finale for this section, the normative aspects of the obligation and its practice in the post-1945 period is endeavored to display mutually.

In the final section of this paper, application of the obligation of non-recognition in the Russian invasion of Ukraine is discussed. As known there are a great variety of states' reactions to ongoing breach(es) of Russian Federation which diversified by the subject matter and also by the method. Within this wide range, reactions constituting non-recognition are distinguished according to the contemporary concept of non-recognition and its legal character.

Everyday life of international law, as all law, includes threats to the order which was established by it. The current threat(s) is(are) something monstrous but unfortunately not something did not seen before. In this paper after the general analysis of the notion, reactions to the current invasion and whether they fall within the obligation of non-recognition were discussed. To scrutinize the topic, normative background and context of non-recognition and the relevant articles in the Articles and the post-1945 practice of non-recognition are reviewed.

GİRİŞ

Tanıma kavramı uluslararası hukukta esasen sıklıkla karşı karşıya kalınan ve hukukî niteliği tartışma konusu edilen bir kavramdır. Nitekim Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) tarafından "üstü kapalı politik iddialarla dolu" bir kavram olarak ifade edilmiştir[1]. Eldeki çalışma tanımama yükümlülüğünü aydınlatmaya çalışmakta ve esasen kapsam olarak tanıma hususu bu çalışmada değerlendirilmiyorsa da kavramın tanımama yükümlülüğü ile arasında bir bağlantının bulunduğu söylenebilir. Bilindiği üzere devletler, devlet olmanın şartlarını objektif olarak ve mükemmelen taşıdığı konusunda uzlaşı olan yeni birimleri tanıma yükümlülüğü altında değildir. Yani devletler bakımından yeni ortaya çıkmış, devlet olma şartlarını taşıyan birimleri tanıma yükümlülüğü düzenlenmemiştir[2]. Ancak özellikle 1930'lardaki meşhur uygulamasından itibaren tanımama kavramından söz edilir. Zaman içerisinde tanımamanın bir yükümlülüğe dönüşmesi ve uluslararası hukukun çeşitli kurallarının ihlali ile ortaya çıkabilen ve devlet olma iddiası bulunan birimlerinin tanınmamasının ötesine geçebilen evrimi dolayısıyla tanıma ile tanımama arasında bir bağlantı bulunsa da bunun tam manasıyla simetrik/bakışımlı olarak nitelendirilebilecek bir ilişki olmadığı ifade edilmelidir. Kavramlar anlamsal olarak zıt görünümde olsalar da bugün mutlaka karşıtlık oluşturan durumlara uygulanmamaktadırlar.

Tanıma devletlerin uluslararası alanda ilişki kurmak istedikleri birimleri veya politik yönünü düşünecek olursak uluslararası politikadaki gelişmelerin istikametini kendileri bakımından belirlemelerini sağlar. Bu noktada tanıma ağırlıklı görüşe göre bildirici bir anlama sahip kabul edildiğinden devletlerin uluslararası alandaki diğer birimleri tanımalarının etkisi esasen karşılarındaki birimin niteli-

1 Yearbook of the International Law Commission 1, Summary Records and Documents of the First Session including the report of the Commission to the General Assembly (1949): 289, p. 50.

2 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015) 343.

ğine değil iki birim arasındaki ilişkilere dairdir. Tanımama ise tanımayla ulaşılacak olanın tersi sonuca ulaşmak, yani uluslararası hukuka aykırı bulunan fiilin ve buna dayalı diğer işlemlerin kendisine karşı yasal olarak ileri sürülmesini önlemek amacıyla gerçekleştirilen bir işlem olarak ifade edilir[3]. Ancak tanımamanın bir yükümlülük olarak ileri sürülmesinde devletlere uluslararası alanda görev atfeden bir yan vardır. Bu görev kapsamında devletlerden uluslararası hukuka bazı aykırılıklar karşısında, bu aykırılıklar sonucu oluşan durumların hukukî sonuç doğurmasının reddedilmesi/tanınmaması beklenmektedir.

Çalışmada öncelikle tanımama yükümlülüğünün ortaya çıkmasından söz edilecektir. Bu kapsamda yükümlülüğün ilk uygulamaları ve uluslararası hukuk metinlerinde nasıl yer aldığından hareket edilecek ve ardından bugünkü anlamıyla uluslararası hukukta yükümlülüğün kullanımına geçilecektir. Beraberinde uluslararası yargı kararlarında ve pratikte yükümlülüğün kapsamına ilişkin gelişmelere ve güncel uluslararası hukukta, özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı kapsamında, yükümlülüğün uygulanmasına değinilecektir.

I. TANIMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KÖKENLERİ

1930'larda Japon İmparatorluğu ve Çin Cumhuriyeti arasındaki Mançurya uyuşmazlığı sonucunda Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından tüm devletler bakımından uyulması gereken bir tanımama görevi ortaya atılmıştır. Milletler Cemiyeti, üyelerinin Milletler Cemiyeti Misakı ve Kellogg-Briand (Paris) Paktı'na aykırı araçlarla meydana getirilen hiçbir durum, andlaşma veya anlaşmanın tanınmamasıyla görevli olduklarını ifade etmiştir[4]. Bunun kaynağında esasen Amerika kıtasında uygulanan tanıma yöntemleri ve özellikle Stimson doktrininin bulunduğu değerlendirilmektedir[5]. Orta Amerika Devletleri arasında 1900'lerin başında imzalanan kimi andlaşmalar bölge devletlerinin birbirilerinin hükûmetinin darbe, devrim gibi anayasa dışı yollarla değişmesi halinde yeni hükûmeti tanımayacaklarına ilişkin hükümler içermiştir[6]. Ancak bu tanımama hükümleri uluslararası hukuk kurallarına değil, ulusal hukuka aykırılık hallerine ilişkin olarak devletlerin tanıma işleminde göz önünde bulunduracakları ölçütleri belirler. Bunun bir andlaşma hükmü olarak öngörülmüş olması nedeniyle de devletlere getirilmiş bir yükümlülüktür ve konumuz bakımından hangi hallerde tanımanın gerçekleşmeyeceğini belirlediğinden, tanımama yükümlülüğünün kaynağı[7] olarak kabul edilmektedir.

---

3 Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 435.

4 "League of Nations Assembly Report on the Sino-Japanese Dispute", *The American Journal of International Law* 27, S. 3 (Supplement: Official Documents) (1933): 119-153, 133.

5 Anne Lagerwall, "The non-recognition of Jerusalem as Israel's Capital: A condition for international law to remain relevant", *Questions of International Law-Zoom in* 50 (2018 Temmuz): 33-46, 35.

6 Chandler P. Anderson, "The Central American Policy of Non-Recognition", *The American Journal of International Law* 19, S. 1 (1925): 164-166, 164.

7 UAD, Doğu Timor Kararı (Portekiz v. Avustralya), 30.06.1995, (Yargıç Skubiszewski Karşı Görüş), p. 125.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından çeşitli belgelerinde "genel hatlarıyla teyit edilen" yükümlülüğün[8] BM Andlaşması doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği İlkeleri Bildirisi'nde şöyle kurallaştığını görürüz: Kuvvet kullanılması veya tehdidinin sonucu olan hiçbir ülkesel kazanım hukuka uygun olarak tanınmamalıdır[9]. Elbette burada yer alan tanımama düzenlemesinin bugün yükümlülüğün görünümü ile bazı farklılıkları olduğu, zaman içinde uluslararası hukukun değişimi ve gelişiminin yükümlülüğün doğasını da etkilediği düşünülebilir. Nitekim devletlerin uygulamaları ile ilkeye uymanın hukukî bir gereklilik olduğu inançlarının BM sistemi içinde ilkeye teamülî bir gelişim doğrultusu çizdiği kabul edilmektedir[10]. Ancak bunun 1969 öncesi bakımından geçerli olmadığı, o tarihe dek sadece kuvvet kullanma veya tehdidine dayalı ülke kazanımlarının hukuka aykırı olduğu ve bu yolla bir ülke üzerinde geçerli bir egemenliğin (*title*) tesis edilemeyeceğine dair gelişmekte olan bir kabulün bulunduğu belirtilmektedir[11]. Tanımama yükümlülüğü 1949 tarihli Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Taslak Bildirisi[12], 1970 tarihli BM Şartı uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine ilişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi[13], Saldırının Tanımı Kararı[14] gibi uluslararası metinlerde düzenlenmiş, Duvar kararında ise bunun uluslararası teamül hukuku kuralı olduğu teyit edilmiştir[15]. Öte yandan hukuka aykırılıktan (haksızlıktan) hakkın (hukukun) doğmayacağı olarak Türkçeye çevrilebilen *ex injuria jus non oritur*, bir hukukun genel ilkesi teşkil etmekte ve tanımama yükümlülüğünün kaynağı olarak belirginleşmektedir[16]. Böylece yükümlülüğe kaynaklık eden iki çeşit uluslararası hukuk kaynağıy-

8 Lagerwall, "The non-recognition of Jerusalem as Israel's Capital: A condition for international law to remain relevant", 36.

9 Birleşmiş Milletler Andlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği İlkeleri Bildirisi, BM Genel Kurulu, A/RES/2625 (XXV), 1970, 123.

10 Lagerwall, "The non-recognition of Jerusalem as Israel's Capital: A condition for international law to remain relevant", 38-39.

11 Allison Pert, "The Duty of Non-recognition in Contemporary International Law: Issues and Uncertainties", *Sydney Law School Legal Studies Research Paper,* S. 13/96 (Aralık 2013) 9.

12 Yearbook of the International Law Commission, Summary records and documentsof the first session including the report of the commission to the General Assembly (1949): 288.

13 UN General Assembly, Resolutions adopted on the reports of the Sixth Committee, 2625(XXV) Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accorance with the Charter of the United Nations (A/8082): 123.

14 United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX) Definition of Aggression (1974): p. 5.

15 UAD, İşgal Edilmiş Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukukî Sonuçları Danışma Görüşü (Duvar Kararı), 09.07.2004, p. 87; Stefan Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", Christian Tomuschat, Jean-Marc Thouvenin, editörler, *The Fundamental Rules of the International Legal Order Jus Cogens and Obligations Erga Omnes* (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006), 99-126, 102-103.

16 Elif Başkaracaoğlu, *Uluslararası Hukukta Jus Cogens (Emredici Kurallar)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2011), 180.; Malcolm N. Shaw, *Uluslararası Hukuk*, İbrahim Kaya, Editör (Ankara: TÜBA, 2018), 74, 332.

la ve bu iki kaynaktan da çıkarılabilen ve yükümlülüğü ortaya koyan iki unsurla karşı karşıya kalırız: ilki uluslararası hukuku ihlal eden bir eylem, ikincisi ise bu eylemin sonuçlarına dayanan bir hukukî iddia[17].

II. TANIMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Uluslararası hukukta tanımama yükümlülüğünün bugünkü görünümünün farklı yaklaşımlarla açıklandığı görülmektedir. Bunlardan bazıları, yükümlülüğün unsurlarının ilki olan uluslararası hukuk ihlaline konu kuralla ilgilidir. Yani tanımama yükümlülüğünü doğuran eylem, uluslararası hukukun herhangi bir kuralının veya *erga omnes* nitelikli yükümlülükler getiren bir kuralının ihlalini mi yoksa emredici normlardan kaynaklanan yükümlülüklerin ciddî ihlallerini mi içermelidir[18] sorusuna ilişkindir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) tanımama yükümlülüğü yönünden öne çıkan Namibya kararı manda rejiminin sonlandırılmasına rağmen Güney Afrika'nın Namibya'dan çekilmemesi ve buradaki yönetim faaliyetlerini sonlandırmamasını konu edinir. Kararda "manda rejiminin sonlandırılması ve Namibya'daki Güney Afrika varlığının hukuka aykırılığının açıklanmasının uluslararası hukukun ihlaliyle yaratılan durumun *erga omnes* niteliği dolayısıyla tüm devletlere, BM'ye üye olmayanlara dahi, ileri sürülebileceği" belirtilmiştir[19]. Böylece Divan tarafından ihlalle yaratılan durumun niteliği üzerinden hareket edildiğini yani ihlal edilen normun değil ihlalin sonucunda ortaya çıkan durumun öne çıkarıldığını söylemek mümkündür. Ancak daha sonrasında yine UAD tarafından verilen Duvar kararındaki ayrı görüşünde Yargıç Higgins Namibya kararında tanımama yükümlülüğüne belirsiz *erga omnes* kavramının değil, BM Andlaşması'nın 24 ve 25. maddelerine göre karar veren BM Güvenlik Konseyi'nin (GüvK) kararlarına uyulmasının dayanak olarak alındığını ileri sürer[20]. Buna göre aslında ihlalle yaratılan durumun niteliğinden bağımsız olarak GüvK kararlarına uyulması tanımama yükümlülüğünün kaynağı olarak ileri sürülmektedir. Nitekim Divan, Namibya kararında ağırlıklı olarak GüvK'nin bu konuda aldığı karara uyulması ve devletlerin bu kararları uygulaması konusundaki yükümlülüklerinden söz etmiştir[21]. Öte yandan öğretide ise, devletlerin *erga omnes* nitelikli ülkesel bütünlük, self determinasyon gibi hakları bulun-

17 Lagerwall, "The non-recognition of Jerusalem as Israel's Capital: A condition for international law to remain relevant", 40.

18 Maurizio Arcari, "The relocation of the US embassy to Jerusalem and the obligation of non-recognition in international law", *Questions of International Law-Zoom in* 50 (2018 Mayıs): 1-13, 4.

19 UAD, Güvenlik Konseyi'nin 276(1979) Kararına Rağmen Güney Afrika'nın Namibya'da (Güney Batı Afrika) Devam Eden Varlığının Devletler İçin Hukukî Sonuçları Danışma Görüşü (Namibya Kararı), 1971, p. 126.

20 UAD, Duvar Kararı (Yargıç Higgins Karşı Görüş), p. 38.

21 UAD, Namibya Kararı, p. 115, 117, 126.

duğu ve tanımama yükümlülüğünün bahsedilen hakların ihlali durumunda söz konusu olacağı ileri sürülmektedir[22].

Divan Duvar kararındaki değerlendirmesini ise daha çok ihlal edilen yükümlülükler üzerine yoğunlaştırmış, İsrail tarafından Filistin halkının self determinasyon hakkının ve uluslararası insancıl hukuktan kaynaklanan belirli yükümlülüklerin ihlal edildiğini ve bunların *erga omnes* nitelikli yükümlülükler olduğunu belirtmiştir[23]. Kararda diğer devletlerin tanımama yükümlülüğü ile önceki cümlede anılan hak ve yükümlülüklerin karakter ve önemi arasında bir bağ kurulmaktadır[24]. Böylece Divan kararlarıyla tanımama yükümlülüğünün uygulanabilmesi için ihlal edilen normun veya ihlalle ortaya çıkan durumun niteliğine vurgu yapılmış olmaktadır.

Tanımama yükümlülüğüne bir diğer yaklaşım uluslararası sorumluluk hukuku kapsamındadır ve bu yükümlülük UHK tarafından hazırlanan Uluslararası Haksız Fiilden Ötürü Devletin Uluslararası Sorumluluğu Maddeleri (Sorumluluk Maddeleri) metnine dahil edilmiştir. Tanımama yükümlülüğüne bu yaklaşım içeriği ve mantığı dolayısıyla kimi yazarlarca komüniteryen yaklaşım olarak da adlandırılmaktadır[25]. UHK, "emredici normlar tarafından devletlere getirilen yükümlülükler uluslararası toplumun bir bütün olarak yaşamsal menfaatlerini muhakkak etkilemektedir" diyerek tesis ettiği ağırlaştırılmış sorumluluğun düşünsel arka planını ortaya koyar[26]. Uluslararası hukukun temel nitelikli kurallarının ihlali dolayısıyla ortaya çıkan sorumluluk sadece mağdur devlet ile ihlalci devlet arasında değil, ağırlaştırılmış sorumluluk rejimiyle üçüncü devletler ile ihlalci devlet arasında da başvurulabilir hale gelmektedir.

Tanımama yükümlülüğünün uluslararası hukukta sorumluluk yönünden gelişiminin ayrıca değerlendirilmesi gerekir. UHK tarafından devletin sorumluluğu değerlendirilirken en başlarda tek tip bir sorumluluk rejimi öngörülmekteyken özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin bir bütün olarak tüm uluslararası topluma karşı sorumluluklarının da farklı bir tür sorumluluk rejimi teşkil ettiği kabul görmeye başlamıştır[27]. Komisyon bu türden bir sorumluluğun doğmasına

---

22 Enrico Milano, "The non-recognition of Russia's Annexation of Crimea: three different legal approaches and one unanswered question", *Questions of International Law-Zoom Out* 1 (2014 Mayıs): 35-55, 43.

23 UAD, Duvar Kararı, p. 155.

24 UAD, Duvar Kararı, p. 159.; Adam Saltzman, Developing the Principle of Non-recognition, *Ohio Northern University Law Review* 43, S. 1 (2017): 1-38, 27.

25 Milano, "The non-recognition of Russia's Annexation of Crimea: three different legal approaches and one unanswered question", 45.

26 Ceren Zeynep Pirim, "Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 32, S. 2 (2012): 147-182, 154.; International Law Commission, Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries (2001): 56, p. 7.

27 Yearbook of the International Law Commission 2, Report of the Commission to the General Assembly on the work of its twenty-eight session (1976): 97, p. 6 vd.

yol açacak ihlalleri saldırı yasağının ihlali, soykırım ve apartheid ile örneklemiş ve bunları uluslararası suçlar olarak adlandırmıştır[28]. Ancak suç ve kusur ile kusur ve birey arasındaki ilişki dolayısıyla, buna ek olarak da uluslararası hukukta sorumluluğun kendine özgü doğası nedeniyle metinden uluslararası suçlar ifadesi çıkarılmıştır[29]. Bu yolla aslında teorik olarak bir yanlışlık düzeltilmiş olsa da bugün ağırlaştırılmış sorumluluk olarak ifade edilen kavramla hedeflenen genel konseptin devam ettiğini söylemek mümkündür. Sorumluluk Maddelerinin İkinci Kısmının Üçüncü Bölümü Genel Milletlerarası Hukukun Emredici Kurallarından Kaynaklanan Yükümlülüklerin Ağır İhlâlleri başlığını taşır[30] ve burada getirilen rejimin *erga omnes* yükümlülüklerin ihlaline uygulanacağı belirtilmiştir[31]. UHK'nin Sorumluluk Maddeleri şerhinde genel uluslararası hukukun emredici normlarından ve bir bütün olarak tüm uluslararası topluma karşı yükümlülüklerden kaynaklanan sonuçların da devletin sorumluluğu kapsamında olduğu ifade edilmiştir[32].

Sorumluluk Maddeleri metninde yer alan düzenleme ağırlaştırılmış sorumluluğun işletilebilmesi için iki ölçüt aramaktadır bunların ilki ihlalin emredici bir normdan kaynaklanan yükümlülüğe ilişkin olması, ikincisi ise ihlalin derecesi itibarıyla ağır olmasıdır[33]. Böylece uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğün ihlalinin hangi kategoriye dahil olduğu tespit edilebilecektir. Burada emredici normlar arasında bir ayrım yapılmamıştır, hatta 40. maddenin[34] şerhinde emredici normlara örnekler verilmesinin uygun olmayacağı, söz konusu yükümlülüklerin devletlerin, bunların halklarının ve en temel insanî değerlerin varlığına tehdit oluşturmaları nedeniyle yasaklanan davranışlar olduğu belirtilmiştir[35]. Bu haliyle uygulama bakımından düzenleme bazı soru işaretlerine sebep olabilecektir. Devamında bazı emredici normlar örnek verilmişse de sınırlı sayma yoluyla hangi normların ihlalinin tanımama yükümlülüğünü doğuracağı belirlenmemiştir. Halbuki Taslak Maddelerden sonrasında kaldırılan uluslararası suçlara ilişkin

---

28 Yearbook of the International Law Commission 2, Report of the Commission to the General Assembly on the work of its twenty-eight session (1976): 97, p. 6 vd.

29 International Law Commission, First Report on State Responsibility, by Mr. James Crawford, Special Rapporteur (1998): 23, p. 92-95.

30 UHK'nin Uluslararası Haksız Fiilden Ötürü Devletin Uluslararası Sorumluluğu Taslak Maddeleri çalışmasının çevirilerinde Hakkı Hakan Erkiner'in çalışmalarından faydalanılmıştır. Hakkı Hakan Erkiner, *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2010) 307 vd.

31 International Law Commission, First Report on State Responsibility, by Mr. James Crawford, Special Rapporteur (1998): 23, p. 95.

32 ILC, Draft Articles with commentaries, 111, p. 7.

33 ILC, Draft Articles with commentaries, 112, p. 1.

34 "40. Madde: Bu bap'ın uygulanması: 1. Bu bap, uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğün, bir devlet tarafından ağır ihlâlinden doğan uluslararası sorumluluğuna uygulanır.
2. Böyle bir yükümlülüğün ihlâli, sorumlu devletin açık ve sistematik olarak yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınması hâlinde ağırdır."

35 ILC, Draft Articles with commentaries, 112, p. 3.

19. madde[36] 3. fıkrasında uluslararası suçların sonuçlarına ilişkin dört örnek kategori saymaktaydı: uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını hedefleyen esaslı yükümlülüklerin ağır ihlali-saldırı yasağı; halkların self determinasyon hakkının korunmasını hedefleyen esaslı yükümlülüklerin ağır ihlali-sömürgecilik yasağı; insan varlığının korunmasını hedefleyen esaslı yükümlülüklerin yaygın ölçekli ağır ihlali-kölelik yasağı, soykırım yasağı, apartheid yasağı; insan çevresinin korunması ve güvence altına alınmasını hedefleyen yükümlülüklerin ağır ihlali-atmosfer veya denizlerin geniş çapta kirletilmesi yasağı[37]. Nihayetinde Taslak Maddeler metninden 19. madde çıkarılmışsa da onunla aynı minvalde bir sorumluluk rejimi hedefleyen 40 ve devamı maddeler oluşturulmuş, bununla birlikte madde metninde emredici normların örneklenmesinden de vazgeçilmiştir.

İhlalin hangi hallerde ağır olacağı 40/2'de açıklanmaktadır, buna göre ihlal sorumlu devletin açık ve sistematik olarak yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınması halinde ağırdır. Bir ihlalin sistematik olarak değerlendirilebilmesi için organize ve kasıtlı bir biçimde işlenmesi, açık olarak değerlendirilebilmesi için de ihlalin veya etkilerinin yoğunluğu göz önünde bulundurulacaktır[38]. Bir ihlalin ağırlığını oluşturan etmenler şerhte normu ihlal etme kastı, bireysel ihlallerin sayı ve kapsamı, kurbanlar üzerindeki sonuçların vahameti olarak sayılmıştır[39].

Sorumluluk Maddelerinin 41. maddesi bir önceki maddede belirtilen şartları taşıyan bir ihlalin varlığı durumunda ortaya çıkacak sonuçları düzenlemektedir. 1. fıkrasında[40] devletlerin ağır bir ihlalin varlığı halinde hukuka uygun araçlarla bu ihlale son verilmesi için işbirliğinde bulunma gereğinden söz edilmektedir. Ancak dikkat edilmelidir ki bu noktada somut olayların şartları birbirinden çok farklı olabileceğinden devletlerin ne tür bir işbirliğinde bulunmaları gerektiği belirlenmemiştir, bunun yanında madde devletlerin hem bir uluslararası örgüt bünyesinde hem de kurumsal olmayan yollarla işbirliği yapabilmelerine uygun düzenlenmiştir[41].

41. maddenin 2. fıkrası[42] konumuz bakımından özellikle önemlidir. 40. maddede yer alan şartları taşıyan bir ihlalin varlığı halinde devletlerin iki yükümlülüğü doğmaktadır: ihlalle yaratılan durumu hukukî olarak tanımama ve bu durumun

36 19. madde ve uluslararası suçlara ilişkin tartışma ve değerlendirme için bkz. Pirim, "Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme", 155-161.

37 Yearbook of the International Law Commission 2, Report of the Commission to the General Assembly on the work of its twenty-eight session (1976): 95-96.; ILC, Draft Articles with commentaries, 113, dn 651.

38 ILC, Draft Articles with commentaries, 113, p. 8.

39 ILC, Draft Articles with commentaries, 113, p. 8.

40 "41. Madde: Bu bap uyarınca, bir yükümlülüğün ağır bir ihlâlinin özel neticeleri: 1. 40. madde bağlamında her türlü ağır ihlâle son vermek için devletler meşrû araçlarla işbirliği yapmalıdırlar.(...)"

41 ILC, Draft Articles with commentaries, 114, p. 2.

42 "41. Madde: Bu bap uyarınca, bir yükümlülüğün ağır bir ihlâlinin özel neticeleri: (...) 2. Hiçbir devlet, 40. madde bağlamında ağır bir ihlâlden doğan bir durumu meşrû olarak tanımamalı ve bu durumun muhafazası için yardım etmemelidir ya da destek vermemelidir. (...)"

korunması için yardım etmeme veya destek vermeme. Şerh bu yükümlülükleri imtina, kaçınma görevi olarak adlandırır[43]. Ancak Talmon'a göre tanımama yükümlülüğü zımnen tanımamayı da gerektirdiğinden buna aktif imtina da denebilecektir[44]. İlk yükümlülük, halkların self determinasyon hakkının inkâr edilerek bir ülke üzerinde egemenlik kazanma girişimi gibi örnek durumlara uygulanabilecektir ve hem resmî yollarla hem de zımnen tanımayı yasaklamaktadır[45]. İhlalci devletlerin yarattıkları durumu tanıyarak konsolide etmek isteyebilecekleri göz önünde bulundurulmuş ve tanımama yükümlülüğünün onlar bakımından da geçerli olduğu ifade edilmiştir[46]. Hatta şerhe göre mağdur devlet de tanıma veya feragat yoluyla ihlalle ortaya çıkan durumu tanıyamayacaktır, zira ihlal tüm uluslararası toplumu bir bütün olarak ilgilendirmekte[47] dolayısıyla yeni durumun hukukîliği mağdur devletin feragatine/tanımasına bırakılmamaktadır.

Sorumluluk Maddeleri 41/2'de yer alan ikinci yükümlülük ihlalle yaratılan durumun korunmasına yardım etmeme veya destek vermeme yükümlülüğüdür. Bunun tanımama yükümlülüğünün mantıksal uzantısı olduğu düşünülebilirse de daha farklı bir uygulama alanı olduğu kabul edilmektedir, zira burada söz konusu olan zımnî tanıma anlamına gelen hareketler değildir[48]. Şerh buna örnek olarak GüvK tarafından verilen kararlarda yer alan sömürge rejimi altında tutulan ülke halklarının baskı altında tutulması için yardım etmeme, yine bu amaçla silah veya askerî ekipman satımı veya sağlanmasını engelleme, nükleer silah üretme veya geliştirmede işbirliğinde bulunmama, polis veya ordu tarafından kullanılacak bilgisayar ekipmanını satmama gibi yardım veya destek faaliyetlerini saymıştır[49]. Bu düzenlemelerin uluslararası hukukta *status quo ante*yi iade etme amacıyla gerçekleştirilen geniş bir yelpazedeki müşterek önlemlerden olduğu ifade edilmektedir[50]. Devletlere toplumsal nitelikli önlem alma ile yüklenen işbirliği amacı Friedmann'ın birlikte var olmanın hukuku (*law of co-operation*) olarak ifade edebileceğimiz[51] yaklaşımı ile de uyum içindedir. Bu yolla devletler işbirliği halinde uluslararası hukuka uyulmasını temin etmektedirler.

Görüleceği üzere uluslararası teamül hukukunda ve Sorumluluk Maddelerinde yer alan tanımamaya ilişkin kurallar arasında tanımamanın hangi hukuk kural-

43 ILC, Draft Articles with commentaries, 114, p. 4.

44 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 112.

45 ILC, Draft Articles with commentaries, 114, p. 5.

46 ILC, Draft Articles with commentaries, 115, p. 9.

47 ILC, Draft Articles with commentaries, 115, p. 9.

48 ILC, Draft Articles with commentaries, 115, p. 12.

49 ILC, Draft Articles with commentaries, 115, p. 12, dn 663.

50 Milano, "The non-recognition of Russia's Annexation of Crimea: three different legal approaches and one unanswered question", 46.

51 Wolfgang Friedmann, *The Changing Structure of International Law* (Londra: Stevens&Sons, 1964) 57-58.

larının ihlali halinde uygulanacağı, ihlalin ağır olması gereği hususlarında farklılıklar mevcuttur. UHK'nin bu metinle hem uluslararası teamül hukuku kurallarını kodifiye ettiği hem de bazı yenilikler getirdiği kabul edilir, hatta Komisyon şerhinde 41/1'de yer alan devletlerin ihlali sona erdirmek için hukuka uygun yollarla işbirliği yapmasına ilişkin düzenlemenin bütün olarak uluslararası hukukun tedrici gelişimine yöneldiğini belirtir[52]. Dolayısıyla tanımama yükümlülüğü uluslararası teamül hukukunda daha farklı değerlendirilebilecektir. Elbette UHK'nin tanımamaya dair yaklaşımını diğer çalışmaları bakımından da benimsediği söylenebilir. Komisyonun çalışma gündeminde bulunan Genel Uluslararası Hukukun Emredici Normları başlığında taslak olarak tartışılan 19. madde Uluslararası Haksız Fiilden Ötürü Devletin Uluslararası Sorumluluğu çalışmasında yer alan tanımama yükümlülüğünü de içeren ağırlaştırılmış sorumluluktan türemiştir[53].

Tanımama yükümlülüğünün doğasına ilişkin ileri sürülen bir diğer görüş bunun bir yaptırım olup olmamasına odaklanır. Ancak bu durumda tanımamanın BM bünyesinde alınan kararlar doğrultusunda uygulanması ile bireysel olarak devletlerin aldıkları kararlar doğrultusunda uygulanması arasında bir ayrımın bulunması gerekir. Yani merkezî yaptırım otoritesinin bulunmaması veya GüvK çerçevesinde karşımıza çıkan bazı örneklerdeki gibi BM organlarının tanımama kararı almaması durumunda mevcut genel uluslararası hukukun emredici kurallarından kaynaklanan yükümlülüklerin ağır ihlâllerine verilen bireysel veya sınırlı kolektif tepkilerin nasıl sınıflandırılacağı önemlidir. Tanımamayı bir yaptırım olarak kabul eden görüşler bulunsa da[54] yaptırım kavramının kurumsal niteliğe sahip olduğu ve dolayısıyla BM veya bir uluslararası örgüt tarafından alınan önlemler olabileceği ifade edilmektedir[55]. Bunun yanında UHK'nin Sorumluluk Maddelerinde yaptırımların da dahil olduğu çok taraflı cebrî yöntemlerin bir diğer kategorisi olarak çok taraflı karşı önlemleri -tanımama yükümlülüğünü de kapsayacak biçimde- düzenlemekten kaçındığı da belirtilmektedir[56]. Ancak bu noktada tanımama yükümlülüğü, unsurlarının varlığı halinde bu yola başvuran bir devleti uluslararası hukuku ihlal eder hale getirmediğinden önlem türlerinden misillemeyle daha uyumlu görülebilecektir[57].

---

52 David D. CARON, "The ILC Articles on State Responsibility: The Paradoxical Relationship between Form and Authority", *The American Journal of International Law* 96, S. 4 (2002): 857-873, 873; Dinah SHELTON, "Righting Wrongs: Reparations in the Articleson State Responsibility", *The American Journal of International Law* 96, S. 4 (2002): 833-856, 842-843.

53 General Assembly Official Records, Report of the International Law Commission, Seventy-first Session A/74/10, (2019) 195, p. 6.

54 John Dugard, David Raič, "The Role of Recognition in the law and practice of secession", Marcelo G. Kohen, editör, *Secession: International Law Perspectives* (New York: Cambridge University Press, 2006), 94-137, 111.

55 Habip Ünyılmaz, *Uluslararası Hukukun Kuvvet Kullanılmaksızın Cebrîliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2022), 140.

56 Ünyılmaz, *Uluslararası Hukukun Kuvvet Kullanılmaksızın Cebrîliği,* 174.

57 ILC, Draft Articles with commentaries, 128, p. 3.

III. TANIMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN UYGULANMASI

Tanımama yükümlülüğünün uygulanmasında bazı güçlükler de barındırabilecek temel başlıklar şunlardır: ihlal edilen normun niteliği ve ihlalin sonucu, tanımama yükümlülüğünün kapsamı ile yükümlülüğün devletler tarafından münferiden uygulanabilmesi.

A. İHLAL EDİLEN NORMUN NİTELİĞİ VE İHLALİN SONUCU

Önceki kısımlarda tanımama yükümlülüğünün uygulanabilmesi için iki şartın arandığına değinmiştik. Bunların ilki uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğün ihlal edilmesi idi. Ancak bir önceki kısımda da değinildiği üzere tanımama yükümlülüğünün söz konusu olması için ihlal edilmesi gereken yükümlülüklerin ne tür yükümlülükler olduğuna, bunların doğasına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. İkinci şart ise yükümlülüğü ihlal eden eylemin sonuçlarına dayanan bir hukukî iddianın varlığıdır[58]. Dolayısıyla tanımama yükümlülüğü, ihlal edilen normun içeriği ve ihlal sonucunda ortaya çıkan durumun tanıma yoluyla hukukî hale getirilebilir nitelikte olmasıyla şekillenmektedir.

Tanımama yükümlülüğünün bir uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kabul edildiğine yukarıda değinmiştik. Ancak tanımama yükümlülüğünün hangi emredici normların (uluslararası hukuk kurallarının) ihlali yönünden teamülî nitelikte olduğu belirlenmeye muhtaçtır. Divan kararlarına bakıldığında özellikle kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunma dolayısıyla ülke kazanımları yönünden tanımama yükümlülüğünün uluslararası teamül hukuku kuralı kabul edildiği görülür[59]. Dolayısıyla da bazı istisnalar dışında diğer emredici normların ihlallerinin bir uluslararası teamül hukuku kuralı olarak tanımama yükümlülüğünü ortaya çıkarıp çıkarmadığının belirsiz olduğu ileri sürülmektedir[60]. Nitekim tanımama yükümlülüğünün BM Genel Kurulu (GenK) veya GüvK tarafından hatırlatıldığı ve devletlerin tanımamaya çağrıldığı örneklerde, ihlal edilen uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin kuvvete dayanılarak ülke kazanmanın yanı sıra apartheid ve ırk ayrımcılığı, self determinasyon hakkının inkârı ve uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri olduğu görülmektedir[61].

Belirli emredici normların ihlali halinde tanımama yükümlülüğüne dayanılmışsa da[62] bu durumun diğer emredici normların ihlalinin tanımama yükümlülü-

58 Devlet olma, ülkesel egemenlik, hükûmet (governmental capacity) vb. Talmon, s. 125.

59 UAD, Duvar Kararı, p. 87; UAD, Doğu Timor Kararı, (Yargıç Skubiszewski Karşı Görüş), p. 125.

60 Martin Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", James Crawford, Alain Pellet, Simon Olleson, Kate Parlett, editörler, *The Law of International Responsibility* (Oxford: Oxford University Press, 2010), 677-686, 678-679.

61 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 679-682.

62 International Law Commission, Peremptory Norms of General International Law (jus cogens) Texts of the draft conclusions and Annex adopted by the Drafting Committee on second reading, Identification and legal consequences of peremptory norms of general international law (jus cogens), A/CN.4/L.967, (2022) conclusion 23 non-exhaustive list.

günü doğurmayacağı anlamına gelmediği de bir yandan savunulmaktadır[63]. Zira tanımama yükümlülüğünün tanıma yoluyla hukukî hale getirilebilir durumlar bakımından uygulanabileceğine değinilmişti. Bu nedenle işkence yasağı, soykırım yasağı gibi emredici normların ihlaliyle -kural olarak- hukuken tanınabilir sonuç doğmadığından bahisle bu ihlallerin sonuçları bakımından tanımama yükümlülüğü uygulamasının örneklenemediği belirtilir[64]. Öte yandan saldırı, kuvvet kullanma, self determinasyon hakkının inkârına ek olarak soykırım yasağına aykırı davranılmasının ve insanlığa karşı suçların da hukuka aykırı bir devletin kurulması veya ülke kazanımıyla sonuçlanabileceğini savunan görüşler de vardır[65]. Dolayısıyla emredici normlar tanımama yükümlülüğünün uygulanmasını mümkün hale getiren sonuçlar doğurup doğurmamaları yönünden bir ayrıma tâbi tutulmuşlardır. Ancak yine bu türden ayrımların tanımama yasağının tüm emredici normları kapsamadığı anlamına gelmediği de ileri sürülmektedir[66]. Fakat kanaatimizce tanımama yükümlülüğünün uluslararası teamül hukuku kuralı olduğunu ortaya koyabilmek için hangi emredici normların ihlalinden doğan sonuçlara uygulandığını tespit edebilmek ve dolayısıyla da uluslararası teamül hukuku kuralının maddî unsuru bakımından belirsizliğe yer bırakmamak gerekecektir.

Nitekim tanımama yükümlülüğünün kapsamına saldırı ve hukuka aykırı kuvvet kullanma dışındaki emredici normlar UHK tarafından dahil edilmişse de bunun self determinasyon ve ırk ayrımcılığı-apartheid bakımından oldukça sınırlı bir uygulamasının bulunduğu ifade edilmektedir[67]. Örneğin, Doğu Timor Davasında Avustralya self determinasyon hakkı bulunan bir halkın ülkesini kontrol eden ve yöneten devletin fiillerine karşı -self determinasyon hakkı kontrol eden devletçe inkâr edilse dahi- otomatik bir tanımama yükümlülüğünün varlığını reddettiğini belirtir[68]. Dolayısıyla tanımama yükümlülüğünün münferiden uygulanmasında kimi uluslararası hukuk kuralları farklı biçimlerde değerlendirebileceği gibi bu türden bir yükümlülüğün tümden reddi ile de karşılaşılabilmektedir.

İhlalin sonuçlarının neler olabileceği ise Sorumluluk Maddeleri şerhinde açıklanmaya çalışılmış ve örnek olarak halkların self determinasyon hakkının inkârı yoluyla belirli bir ülke üzerinde egemenlik tesis etme girişimi verilmiştir[69]. Şerhe göre ihlalin bulunmaması halinde tanınabilecek bir hususun tanınmasından ihlal

63 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 683-684.

64 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 683; Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 107, 120.

65 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 116.

66 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 683-684.

67 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 103.

68 UAD, Doğu Timor Kararı, (Oral Proceedings, VR 1995/14, 16.02.1995) 36, p 5.

69 ILC, Draft Articles with commentaries, 114, p. 5.

dolayısıyla kaçınılmaktadır[70]. İhlalin sonuçları ihlalci devletlerin oluşturduklarını, bundan faydalanabileceklerini iddia ettikleri hak, sahiplik ve yetkililik durumları olarak ifade edilir ve tanımama yükümlülüğünün amacı da aksi halde pekiştirilme ihtimali bulunan bu tür iddiaların reddi ve bunların tekrarlanma ihtimalini, sıklığını ve ciddiyetini en aza indirmektir[71]. Zira tanımama yükümlülüğüne uyulmaması halinde uluslararası hukukun temel nitelikli normlarını ihlal ederek oluşturulan durum bir *fait accompli* haline gelebilecektir[72]. Duvar kararında Divan'ın duvar inşasını bir olgu olarak değil *de facto* bir iddia olarak kabul etmek suretiyle karar verdiği[73] ve dolayısıyla sonucuyla bir iddia doğurmayan ihlaller konusundaki belirsizliğe katkı sağladığı düşünülebilir. Ancak aynı paragrafta Divan duvar inşasının bir *fait accompli* oluşturabileceğine ve dolayısıyla fark edildiği zaman karşı çıkılamayacak bir biçimde sonuçlanabilmesine dikkat çeker. Bu nedenle tanımama ancak hukukî bir iddia olarak ileri sürülebilen ve *erga omnes* etki doğurabilen olgusal durumlarda gerçek bir içeriğe sahip kabul edilmektedir[74]. Tanımama yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı değerlendirilirken özellikle dikkat edilmesi gereken ve yükümlülüğün varlığı yönünden belirleyici olan ihlal edilen normun niteliğinin yanında ihlal sonucunda ortaya çıkan olgusal durumun niteliğidir.

B. TANIMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

Tanımama yükümlülüğünün içeriği, bu yola başvuran devletlerin yapması veya yapmaması gerekenler konusundaki belirsizlik diğer yönlerine ilişkin tartışmalara nazaran daha fazla uygulamaya bağlı olagelmiştir. UHK Sorumluluk Maddelerinde yer alan düzenleme, yükümlülüğe uymak için devletlerin nasıl bir davranışı benimsemeleri gerektiği konusunda sessizdir, sadece ihlal sonucunda ortaya çıkan durumun resmî olarak tanınmasının değil bu anlama gelebilecek diğer davranışların da yasaklandığı belirtilmiştir[75]. Buna göre öncelikle emredici niteliğe sahip bir normun ihlali ile yaratılan durumun resmî olarak tanınmasının yasaklandığı anlaşılmakla beraber tanımamanın bildirilmesine ilişkin bir yükümlülükten söz edilmemektedir. Ancak tanıma anlamına gelebilecek diğer davranışlar konusunda uygulamadan faydalanılabileceği gibi ihlalin sonucunda yeni bir devlet olma iddiası söz konusu ise zımnî tanımaya ilişkin hususlar[76] da göz

70 ILC, Draft Articles with commentaries, 115, p. 8.

71 Valentina Azarova, "The secret life of non-recognition: EU-Israel relations and the obligation of non-recognition in international law", *Global Affairs* 4, S. 1, (2018): 23-37, 3-4.

72 UAD, Duvar Kararı, p. 121.

73 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 104-105; UAD, Duvar Kararı, p. 121.

74 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 125.

75 ILC, Draft Articles with commentaries, 114, p. 5.

76 Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 328-330.

önünde bulundurulabilecektir. Elbette tanımama yükümlülüğünün sadece yeni bir devlet iddiasının ileri sürüldüğü hallere özgü olmadığına dikkat edilmelidir.

BM GenK ve GüvK tarafından alınan tanımamaya ilişkin kimi kararlarda genel nitelikli "tanımama çağrısı" gibi ifadelerin kullanıldığı[77] ancak bazı hallerde kaçınılması gereken davranışların sayıldığı veya örneklendiği görülmektedir[78]. Diplomatik ve konsolosluk ilişkilerinin kesilmesi/kurulmaması, pasaportların veya benzer seyahat belgelerinin kabul edilmemesi, rejim tarafından gerçekleştirilen kamusal veya resmî işlemlerin reddi gibi özelleştirilmiş yükümlülükler[79] yoluyla tanımamanın ne tür bir içeriğe sahip olabileceği de örneklenmiş olmaktadır.

Divan Namibya kararında kaçınılması gereken davranışları saymaktadır: Namibya adına veya Namibya'yı ilgilendiren konularda ihlalci devletle uluslararası andlaşmalar yapma, Güney Afrika'ya Namibya ülkesindeki yetkilerini de kapsayan diplomatik veya özel misyonlar gönderme, Güney Afrika'nın Namibya üzerindeki etkisini güçlendirecek ekonomik veya diğer türden ilişkiler kurma vs.[80]. Bunlar hukuka aykırı rejimi uluslararası toplumdan izole etmeye yönelmiş çeşitli kaçınma davranışları olarak adlandırılabilir[81]. Burada Divan'ın saydığı tanımama yükümlülüğü kapsamında kaçınılması gereken davranışlar gerçekte Güney Afrika'nın Namibya ülkesindeki egemenliğini dolaylı olarak icra ettiği veya bu ülkede egemenlikten kaynaklanan yetkiler, ülkesel yetkiler kullanmasını gerektiren davranışlardır. Dolayısıyla kaçınılması gereken davranışların ülkesel yetkiler ile yakından ilgili olması, tanımama yükümlülüğünün uygulanabilirliği bakımından bir gereklilik olan "ihlal sonucunda ortaya çıkan durumu hukukîleştirebilir olma"ya uygundur. Divan'ın bu tutumunu, tanımama yükümlülüğü bakımından Namibya kararı ile kıyaslanan Duvar kararında terk ederek BM'nin politik iki organına bıraktığı ve bunun da tanımamanın içeriğinde belirsizliğe sebep olduğu ileri sürülmektedir[82].

İhlalin sonucuna göre tanımama yükümlülüğünün kapsamı değişecektir. İhlal sonucunda bir devlet kuruldu ise söz konusu hukuka aykırı birimin devlet olma iddiasının reddedilmesi için devlet olmasına bağlı haklarının da reddedilmesi gerekecektir[83]. Yahut bir ülkenin zorla ele geçirilmesi, işgali söz konusu ise

77 Örneğin UN Security Council, Resolution No: 550, The Situation in Cyprus, 11.05.1984.

78 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 684.

79 Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 684.; Örneğin UN Security Council, Resolution No: 478, On the status of Jerusalem, 20.08.1980; UN General Assembly, A/ES-10/L.22, Status of Jerusalem, 19.12.2017.

80 UAD, Namibya Kararı, p. 122-124.

81 Juan Francisco Escudero Espinoza, "The Principle of Non-Recognition of States Arising from Serious Breaches of Peremptory Norms of International Law", *Chinese Journal of International Law* 21, S. 1, (2022): 79-114, 103.

82 UAD, Duvar Kararı, p. 160; Dawidowicz, "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation", 685.

83 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 118.

bu durumda da Namibya kararında Divan tarafından örneklendiği üzere ihlalci devlet ile söz konusu ülkeye ilişkin veya söz konusu ülke adına gerçekleştirilen ilişkilerin kurulmaması gerekecektir[84]. Bu durumda ihlalci devlet ile ilhak veya işgal ettiği ülkeyle bağlantılı konulardaki ilişkilerden kaçınma tanımama yükümlülüğünün kapsamındadır.

Öte yandan Divan, Namibya kararında yer alan tanımama yükümlülüğü kapsamında kaçınılması gerekenlerin, insancıl mülahazalar göz önünde bulundurularak uygulanması gerektiğini de belirtir[85]. Bu yolla ihlalci devletin davranışları dolayısıyla söz konusu ülke üzerindeki halkın, örneğin uluslararası andlaşmalar yoluyla kendilerine tanınan haklarından veya ihlalci devlet otoritelerine tescil ettirdikleri doğum, ölüm, evlilik gibi statülerinden mahrum bırakılmaması, bu hak veya statülerin teslim edilmesi hedeflenmektedir.

C. TANIMAMA KARARININ DEVLETLERCE MÜNFERİDEN ALINMASI

Tanımama yükümlülüğüne teamül hukukunun bir parçası olarak devletlerin uluslararası hukukun belirli normlarının ihlali durumunda başvurabileceklerine değinmiştik. Bu nedenle devletlerin tanımama yükümlülüklerine uygun davranması için bir BM organının veya uluslararası örgütün bağlayıcı bir kararına gerek olmayacağı belirtilir[86]. Keza yükümlülüğü düzenleyen Sorumluluk Maddeleri ve şerhinde de yükümlülüğün uygulanması için bir merci kararının varlığı aranmamıştır. Zira kanaatimizce de bu türden bağlayıcı bir kararın bulunduğu hallerde devletlerin bu bağlayıcı karara mı uydukları yoksa uluslararası hukuktan kaynaklanan tanımama yükümlülüklerine uygun mu davrandıkları birbirine karışabilecektir.

Tanımama yükümlülüğüne devletlerce münferiden uygun davranılırken öncelikle bir devletin uluslararası hukukun emredici normlarından -veya uluslararası teamül hukukuna göre belirli emredici normlarından- kaynaklanan bir yükümlülüğünü ihlal ettiği ve bu ihlalin sonucunda hukuken tanınabilir bir durumun oluştuğu tespit edilmelidir. Sonrasında Sorumluluk Maddelerine göre bu yükümlülüğün ağır bir biçimde ihlal edilip edilmediği belirlenerek ihlal ile ortaya çıkan hukuken tanınabilir durum arasında bir neden sonuç ilişkisi kurulmalıdır. Tüm bu tespitlerin bir BM organı tarafından yapıldığı hallerde mevcut durumun hukukî kesinliğinin nispeten tartışmasız olacağı aşikârdır[87]. Dolayısıyla BM organı tarafından bağlayıcı olmayan yollarla ihlale ilişkin tespitler yapılması tanımamayı kolektif hale getirerek etkililiğini kuvvetlendirir, tanımama yükümlülüğünü ya-

84 "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", s. 119.

85 UAD, Namibya Kararı, p. 122, 125.

86 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 113.

87 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 113.

ratmaz ancak bu yükümlülüğe uygun davranan devletleri koordine eder[88]. Benzer hususları devletlerin önemli çoğunluğunun üyesi olduğu diğer uluslararası örgütler için de belirtmek mümkündür.

Tanımama yükümlülüğünün uygulamadan da anlaşılacağı üzere devletler tarafından münferiden uygulanamayacak, kendiliğinden uygulanabilir (*self-executing*) bir yükümlülük olmadığını ileri süren görüşler bulunur[89]. Bu görüşlere göre tanımamanın kendiliğinden uygulanabilir olduğunu savunan yazarlar bunu daha çok bir hukukî politika olarak böyle kabul etmektedirler[90]. Dolayısıyla bu tür görüşler söz konusu olay çerçevesindeki verilerin değerlendirilmesi yönünden objektif bir merciin varlığını yükümlülüğün söz konusu olması için gerekli görmektedir. Aksi halde üçüncü devletlerin tanımama yönündeki davranışları yükümlülük olarak değil politik bir tercih biçiminde anlaşılmaktadır. Her ne kadar objektif bir merci tarafından yapılan değerlendirme tanımama yükümlülüğüne uygun davranan devletler için bir dayanak oluşturabilirse de her ihlalde bu tür bir kararın alınamayacağını, alınmasının gecikebileceğini uygulamadan örneklerde görmek mümkündür.

Lauterpacht ve Kelsen tanımanın gerçekleştirilmesinde devletlerin, uluslararası alanda bu işlemi gerçekleştirecek bir organ bulunmadığından, uluslararası hukukun bir organı olarak hareket ettiklerinden söz ederler[91]. Söz konusu yazarların tanımaya ilişkin görüşleri genel kabul görmemişse de salt bu değerlendirmeleri tanımama yükümlülüğü bakımından da yapılabilecek, devletlerin uluslararası hukuk ihlallerine karşı tanımama görevlerinin bulunduğu kabul edilebilecektir.

IV. GÜNCEL GELİŞMELERDE TANIMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Tanımama yükümlülüğünü uluslararası toplumun gündemine getiren güncel gelişmelere Rusya ve İsrail tarafından yürütülen politikalar sonucunda gerçekleştirilen ihlallerden örnekler verebiliriz. Bu noktada belirtilmeli ki güncel örnekler uluslararası hukuka çeşitli aykırılıkları ve bunlara verilmiş çeşitli kurumsal, münferit yahut müşterek tepkileri içerebilmektedir. Ancak çalışmamız kapsamında özel olarak tanımama yükümlülüğü çerçevesinde bir değerlendirilme hedeflendiğinden bunun dışında kalan tepkiler çalışmaya dahil edilmemiştir.

İsrail'in Filistin topraklarındaki faaliyetleri 1967 sonrasında uluslararası toplum tarafından açıkça işgal olarak kabul edilmiş ve bu bölgeler sonrasında işgal

88 Talmon, "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?", 113.

89 Pert, "The Duty of Non-recognition in Contemporary International Law: Issues and Uncertainties", 22. Bu yönde UAD, Duvar Kararı, (Yargıç Higgins Karşı Görüş), p. 38. Aksi yönde UAD, Doğu Timor Kararı, (Yargıç Skubiszewski Karşı Görüş), p. 125.

90 Pert, "The Duty of Non-recognition in Contemporary International Law: Issues and Uncertainties", 22.

91 Hersch Lauterpacht, "Recognition of States in International Law", *The Yale Law Journal* 53, S. 3 (1944): 385-458, 385; Hans Kelsen, *Principles of International Law*, Robert W. Tucker, editör (New York: Holt, Rinehart, and Winstoni Inc., 1966), 388.

edilmiş Filistin toprakları olarak adlandırılmıştır[92]. Bu konuda BM'nin bağlayıcı olan veya olmayan birçok kararıyla işgal edilen toprakların statüsünün tanınmadığı, bu toprakların işgalinin herhangi bir hukukî geçerliğinin bulunmadığı belirtilmiştir[93]. Ancak üçüncü devletler bakımından her zaman BM tarafından yapılan tespite uygun davranıldığını söylemek zordur.

Nitekim ABD 2017 yılında bir Başkanlık tasarrufuyla İsrail'in başkenti olarak Kudüs'ü tanımış ve büyükelçiliğini Kudüs'e taşımaya karar vermiştir[94]. GüvK'ne taşınan husus ABD tarafından veto edilmiş ve GenK tarafından yapılan oturumda Kudüs için önceden tesis edilmiş olan statünün korunması, buna ilişkin değişikliklerin hukukî etkiden yoksun olacakları ve üçüncü devletlerin bunları tanımaması gerektiği kabul edilmiştir[95].

Tanımama yükümlülüğünü gündeme getiren yakın tarihli bir diğer gelişme Kırım'ın Rusya tarafından ilhakıdır. Söz konusu olay ile 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna topraklarına saldırısı arasında belirli bir süre bulunsa da bunların saikleri arasındaki benzerlik gibi nedenlerle bir bütün oldukları kabul görmektedir[96]. Ukrayna iç siyasetinde 2013'te belirginleşen krizin kolaylaştırmasıyla 2014 yılında Rusya Kırım'ın kontrolünü silahlı kuvvet yoluyla sağlamış, bu şartlarda yapılan referandumda Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Rusya'ya katılması kararının çıktığı belirtilmiştir[97]. Bunun ardından Kırım'ın ve Sivastopol şehrinin özerk birimler olarak Rusya tarafından kabulü Kırım makamlarınca talep edilmiş ve Rusya'nın aldığı bir kararla da ilhak tamamlanmıştır[98]. Bunun üzerine GüvK tarafından hazırlanan, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü teyit eden ve bunda yaşanan değişikliklerin tanınmaması yönünde çağrı yapan taslak karar Rusya tarafından veto edilmiştir[99]. Sonrasında ise GüvK taslak kararıyla neredeyse aynı ifadeleri içeren GenK kararı kabul edilmiştir[100].

---

92 UN Security Council, Resolution No: 476 (30.06.1980) p. 1.; UN General Assembly, A/RES/ES-10/20, 13.06.2018.

93 Örneğin UN Security Council, Resolution No: 478, 20.08.1980; UN Security Council, Resolution No: 2334, 23.12.2016; UN General Assembly, A/RES/76/12, 06.12.2021.

94 "Recognizing Jerusalem as the Capital of the State of Israel and Relocating the United States Embassy to Israel to Jerusalem", US Presidential Documents, Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, https://web.archive.org/web/20171213142840/https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2017-12-11/pdf/2017-26832.pdf#page=1.

95 UN General Assembly, A/RES/ES-10/19, 21.12.2017.

96 Marco Roscini, "Russia Has Not Breached the Jus Contra Bellum in 2022, It Did in 2014", *Völkerrechtsblog* (07.03.2022), Erişim Tarihi: Haziran 25, 2022, https://voelkerrechtsblog.org/russia-has-not-breached-the-jus-contra-bellum-in-2022-it-did-in-2014/.

97 Roscini, "Russia Has Not Breached the Jus Contra Bellum in 2022, It Did in 2014".

98 Milano, "The non-recognition of Russia's Annexation of Crimea: three different legal approaches and one unanswered question", 37-39.

99 UN Security Council Resolution Draft No: S/2014/189, 15.03.2014.

100 Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk -I-*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021) 239.; UN General Assembly, A/RES/68/262, 27.03.2014.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tutumu 2014'ten bugüne esaslı bir değişiklik göstermemiş, 24 Şubat 2022 günü başlayan askerî operasyonla da uluslararası bir silahlı çatışma halini almıştır. Bu tarihten sonra uluslararası toplum kolektif bir tutum sergilemek için adımlar atmışsa da daha önceki örneklerde olduğu gibi uyuşmazlık taraflarının GüvK'nin daimi üyelerinden olması tepkilerin tonunu düşüren bir etkiye sebep olmaktadır.

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki Rusya'nın Ukrayna'ya askerî müdahalesi, BM sistemi içerisinde bir istisnaya dayandırılmadığı müddetçe kuvvet kullanma yasağına aykırıdır ve kuvvet kullanma yasağı BM Andlaşması'nın 2/4. maddesinde de yer alan bir emredici normdur[101]. Dolayısıyla Rusya'nın müdahalesini dayandırdığı hususların bu yasağın bir istisnasını oluşturup oluşturmadığı belirlenmelidir. Öte yandan Rusya'nın askerî müdahalesini başlattığı gün Rusya Devlet Başkanı tarafından yapılan açıklamada askerî müdahaleye sebep olan etmenler olarak soykırım iddiası ileri sürülmüş ve self determinasyon hakkına değinilmiştir. Bu açıklamaya göre söz konusu askerî müdahale 8 yıldan beridir Kiev rejimi tarafından aşağılama ve soykırıma tâbi tutulan ve umudunu Rusya'ya bağlayan halkın korunmasını hedeflemektedir[102]. Bunun yanında Ukrayna'da yaşayan halkların, tıpkı Kırım ve Sivastopol'da olduğu gibi, serbestçe kendi geleceklerini tayin konusunda karar verebilmeleri gerektiği de ifade edilmiştir[103].

Görülmektedir ki tanımama yükümlülüğünün uygulanabileceği Rusya-Ukrayna silahlı çatışmasında üç farklı emredici norm ele alınabilecektir. Ancak bunlardan Rusya tarafından ileri sürülen soykırım iddiasını destekleyecek kanıtların ileri sürülememesi yanında, Devlet Başkanı tarafından yapılan sonraki tarihli açıklamalarda soykırım iddialarının terk edildiği görülmektedir[104]. Hatta Ukrayna'nın Rusya'nın soykırım iddialarına karşı 1948 Soykırım Sözleşmesi md 9 kapsamında UAD'ye başvurması ve Divan'ın soykırım yapılmadığını tespit etmesini istemesiyle[105] 24 Şubattan beri yürüttüğü askerî harekâtlarla Rusya'nın

---

101 International Law Commission, Fifth report on peremptory norms of general international law (jus cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur (2022): 66, dn 460.: UHK raporunda saldırı yasağı olarak geçmekle beraber kimi devletler tarafından bunun "BM Andlaşması'nın kuvvet kullanmanın yasaklanmasıyla ilgili hükmü" olarak değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

102 Address by the President of the Russian Federation, Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843.

103 Address by the President of the Russian Federation, Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843.

104 Örneğin Russian President Vladimir Putin's Victory Day Speech (09.05.2022), Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-09/full-transcript-here-s-russian-president-vladimir-putin-s-victory-day-speech.

105 Söz konusu başvurunun Divan'ın yetkisinde olmadığına ilişkin görüşler bulunmaktadır. UAD, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Altında Soykırım İddiaları, (Ukrayna v. Rusya), İhtiyatî Tedbir Kararı 16.03.2022, (Yargıç Bennouna Bildirisi); Sebastian Wuschka, Elisabeth Hoffberger-Pippan, "Of Legal Creativity and Plausibility of Rights: The ICJ's Order on Provisional Measures in Ukraine v. Russia", *Völkerrechtsblog* (04.04.2022), Erişim Tarihi: Haziran 28, 2022, https://voelkerrechtsblog.org/the-icjs-order-on-provisional-measures-in-ukraine-v-russia/.

uluslararası insancıl hukuk ihlali iddiaları birlikte düşünüldüğünde uluslararası suçlara ilişkin tersine iddiaların dahi değerlendirilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Rusya Devlet Başkanı'nın 9 Mayıs Zafer Günü açıklamasında askerî müdahalenin başlangıcında ileri sürülen halkların self determinasyon hakkına da yer verilmemiştir. Ancak bu noktada esasen Rusya'nın UAD'nin yetkisine itirazında Ukrayna'ya "özel askerî operasyonunun" gerekçesi olarak ileri sürdüğü "bağımsız devletler olarak tanıdığı Lugansk ve Donetsk'in talebi" üzerine BM andlaşmasının 51. maddesine dayanıldığını belirtmek gerekir[106].

Lugansk ve Donetsk 2014 yılındaki silahlı çatışmaların sonrasında Ukrayna'dan bağımsızlıklarını ilan etmiş, uluslararası toplumun önemli çoğunluğu tarafından tanınmamalarına ve Ukrayna ülkesinin bir parçası kabul edilmelerine rağmen Rusya tarafından 21 Şubat 2022'de bağımsız devletler olarak tanınmışlardır[107]. Rusya'nın Ukrayna'ya bağlı bu iki federatif birimi bağımsız devletler olarak tanıması uluslararası hukukun tanımaya ilişkin kurallarını ihlal eder görünmektedir. Zira tanıma, ağırlıklı görüşe göre bildirici bir işlem olarak tanınan birimin taşıdığı objektif koşulların tanıma işlemini yapan devlet tarafından kabul edilmesini içerir. Ancak bugün uluslararası alanda ülkesel bütünlük, kuvvet kullanma yasağı gibi kuralların varlığı ve sahipsiz ülkelerin bulunmaması dolayısıyla devlet iddiasında bulunan birimin salt objektif koşullarla değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır ve bu da devlet olmanın ek unsurlarının bulunup bulunmadığı tartışmasına yol açabilir[108]. Bu konuda ülkesel bütünlük iddiasının önceden bağlı bulunulan devlet tarafından terk edilmesi, önceden bağlı bulunulan devletin ortadan kalkması ve çok taraflı uluslararası müdahale ile yeni birimin kurulması hallerinde tanımanın gerçekleşebileceği yaklaşımı[109] kanaatimizce isabetlidir. Bunlar devlet olmanın ek unsurları olarak değilse de uluslararası hukuka uygun olarak tanımanın gerçekleştirilmesinde yol gösterici yaklaşımlar olarak değerlendirilebileceklerdir. Bu yaklaşım da tanımama yükümlülüğüyle koruma altına alınan ülkesel *status quo*yu korumaya yönelmektedir.

Ukrayna tarafından Rusya'nın Ukrayna'ya karşı BM Andlaşması'nı ihlal ederek kuvvet kullanmasına bir emredici norm ihlali olarak dayanılabilecektir.

---

106 UAD, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Altında Soykırım İddiaları, (Ukrayna v. Rusya) Rusya Federasyonu'nun Divan'ın ilgili davadaki "yetkisizlik" iddiasına karşı pozisyonunu gösteren belge, 07.03.2022, p. 15-16.

107 Rowan Nicholson, "How Russia's recognition of breakaway parts of Ukraine breached international law - and set the stage for invasion", (22.02.2022), Erişim Tarihi: Ağustos 24, 2022, https://theconversation.com/how-russias-recognition-of-breakaway-parts-of-ukraine-breached-international-law-and-set-the-stage-for-invasion-177623.

108 Cedric Ryngaert, Sven Sobrie, "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the wake of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia", *Leiden Journal of International Law* 24, S. 2 (2011): 467-490, 478, dn 66.; Gülsüm Kaya, *Uluslararası Hukukta Kişilik*, (İstanbul: Onikilevha, 2020) 128-131.

109 Jure Vidmar, "Territorial Integrity and the Law of Statehood", *The George Washington International Law Review* 44, S. 4 (2012): 697-747, 729, 710-741.

Yukarıda da değinildiği üzere tanımama yükümlülüğünün iki şartından ilki uluslararası hukukun emredici normlarının birinin ihlal edilmesidir. Rusya'nın bugüne değin kuvvet kullanma yasağının hukuken kabul edilebilir bir istisnasına dayanmadığı düşünüldüğünde bu tür bir ihlal söz konusudur. İkinci şart ise ihlal eyleminin sonucuna dayanan bir hak, sahiplik veya yetkililik durumunun varlığıdır. Çok daha öncesinde bağımsız devletler olduğunu iddia eden birimler Rusya tarafından Ukrayna'ya karşı kuvvet kullanılmasının hemen öncesinde tanınmış, bu da Rusya'nın kuvvet kullanarak bölgenin ülkesel durumunda değişiklik oluşturmak isteğini ortaya koymuştur. Lugansk ve Donetsk'in Ukrayna'ya bağlı birimler olması uluslararası alanda kabul görmeye devam ederken Rusya bu birimleri bağımsız devletler olarak tanımak suretiyle bunlar üzerinde Ukrayna'nın egemenliğini reddetmektedir[110]. Eğer tanımama yükümlülüğüne ilişkin değerlendirmeyi UHK Devletin Sorumluluğuna ilişkin Maddeler çerçevesinde yapıyorsak ihlalin bir de ağır nitelikte olması gerekir. İhlal 40. maddeye göre "sorumlu devletin açık ve sistematik olarak yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınması hâlinde" ağır olacaktır. Rusya'nın davranışının ağır ihlal teşkil ettiği ise hem Rusya-Ukrayna meselesinin zamana yaygın gelişiminden hem de Rusya tarafından yapılan üst düzey açıklamalardan anlaşılabilecektir.

Önceki paragrafta yaptığımız değerlendirmeye göre Rusya tarafından yaratılan durum üçüncü devletlerce, uluslararası teamül hukuku kapsamında tanımama yükümlülüğünün sonucu olarak tanınmamalıdır. UHK Sorumluluk Maddeleri de bu yönüyle uluslararası teamül hukukunun bir parçasını oluşturur. Peki bu durumda üçüncü devletlerin ne tür davranışlarda bulunması gerekecektir? Bu hususta öncelikle belirtmek gerekli ki daha önce değinildiği üzere devletler münferiden bir değerlendirmede bulunabilirler, mutlaka bir uluslararası örgüt kararı doğrultusunda tanımama yükümlülüğünün uygulanması gerekmez. Ancak elbette bağlayıcı olan yahut olmayan bir uluslararası örgüt kararının varlığı yükümlülüğü ortaya çıkaran unsurların tespitini objektifleştirecektir. Devletlerin tespitin sonrasında benimsemesi gereken tutumlar Namibya kararından itibaren uygulamada ve yargı kararlarıyla ortaya çıkmıştı. Bunlar özü itibarıyla söz konusu ülkesel iddiayı pekiştirebilecek davranışlardan kaçınmayı içerir. UHK tanımama yükümlülüğü ile birlikte md 41/2'de ihlal ile tesis edilen duruma yardım etmeme veya destek vermemeyi düzenlemiş ve şerh de tanıma anlamına gelebilecek davranışlardan kaçınılması gerektiğini belirtmişti. Dolayısıyla ihlalle yaratılan durumu açıkça yahut zımnen tanıyan, bu durumun korunmasına yardım eden veya destek veren davranışlar md 41/2 kapsamına dahil edilmiştir. Örneğin ihlal sonucunda devlet olarak kurulduğunu iddia eden birimin verdiği pasaportların kabulü, bu birim ile temsilcilik ilişkileri kurmak, devam eden bir işgal söz konusu ise işgalci devlet ile

[110] Bunlara Herson ve Zaporijya bölgeleri de eklenmiştir. "Ukrayna savaşı: İşgal altındaki dört bölge Rusya'ya katılmak için referandum düzenleyecek", Erişim Tarihi: Ekim 3, 2022, https://www.bbc.com/turkce/articles/cg318q3wrvvo.

söz konusu ülkeyi ilgilendiren uluslararası andlaşmalar yapmak vb. davranışlar bu çerçevede yer alabilecektir. Rusya'nın Güney Ukrayna'daki kimi bölgelerde Rus vatandaşlığı ve Rus pasaportu alımını kolaylaştıran ve hızlandıran kararlar aldığı[111] ve bağımsız olduklarını ileri süren Lugansk ve Donetsk'in de vatandaşlık ve pasaport düzenlemeleri yaptığı değerlendirildiğinde üçüncü devletlerin bu pasaportları tanımaması gerektiği bu kapsamda düşünülebilir. Yine üçüncü devletler Lugansk ve Donetsk'le Ukrayna'dan bağımsız temsil ilişkisi kurmamalıdır. Ticarî ilişkiler açısından ise bir ayrım yapılmakta ve işgal altındaki ülkede esasen işgalci gücün faydasına olan ticarî ilişkilerin kurulmasının tanımama yükümlülüğünü ihlal ettiği belirtilmektedir[112]. Esasen bu ayrımla politik kargaşa yahut belirsizliğin söz konusu bölgenin ticarî-ekonomik ve dolayısıyla toplumsal yaşantısına etkisi azaltılabilecek, öte yandan da saldırgan devletlerin ticarî-ekonomik amaçlarla ülkesel bütünlüğü hedef alan davranışlarından faydalanmasının önüne geçilebilecektir. Almanya'nın Nord Stream 2 doğalgaz boru hattına ilişkin onayını askıya alması güncel uluslararası ticarî ilişkiler bakımından tanımama uygulamasına örnek olarak gösterilmekte, Almanya'nın bu yolla Rusya'nın süregelen ilhakını tanımama yükümlülüğüne uygun davrandığı gibi beklenen ekonomik faydalar dolayısıyla ilhakın devam ettirilmesine yardım etmeme ve destek vermeme gereklerini de yerine getirdiği ifade edilmektedir[113]. Kanaatimizce ancak ilhak veya işgal edilen bölgelerde ihlalci devletçe gasp edilen ülkesel yetkilerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen ticarî ilişkiler tanımama yükümlülüğü kapsamında olabilecektir. Bu konuda uygulamada devletlerin kısa süreli ekonomik ve politik nedenlerle işgal edilen ülkedeki yerleşimlerle ticarî ilişkiler kurmamaya ilişkin tanımama ve yardım etmeme yükümlülüklerini yerine getirmeye yanaşmadıkları yahut da bu tür yükümlülüklerini gözetmedikleri belirtilmelidir[114]. Son olarak da işgal veya ilhak edilen ülke halkının korunması amacıyla tanımama yükümlülüğünün uygulamasında insancıl mülahazalara ilişkin olarak kabul edilen istisnayı göz ardı etmemek gerekir. Buna göre tanımama yükümlülüğüne uyulması söz konusu ülke halkının zararına olmamalı, onu uluslararası işbirliğinden ve kimi haklarından kaynaklanan avantajlardan mahrum etmemelidir[115].

---

111 "Rusya Ukrayna'da Kontrolüne Geçirdiği Bölgelerde Rus Vatandaşlığı Dağıtıyor", Erişim Tarihi: Ağustos 24, 2022, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukraynada-kontrolune-gecirdigi-bolgelerde-rus-vatandasligi-dagitiyor/2643362.

112 Tom Moerenhout, "The Obligation to Withhold from Trading in Order Not to Recognize and Assist Settlements and their Economic Activity in Occupied Territories", *Journal of International Humanitarian Legal Studies* 3, S. 2 (2012): 344-385, 357-360.; AB-İsrail ticarî ilişkilerinin işgal edilmiş Filistin toprakları yönünden değerlendirilmesi için bkz Azarova, "The secret life of non-recognition: EU-Israel relations and the obligation of non-recognition in international law", 7-9.

113 Diane Desierto, "Non-Recognition", *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* (22. 02.2022), Erişim Tarihi, Haziran 26, 2022, https://www.ejiltalk.org/non-recognition/.

114 Moerenhout, "The Obligation to Withhold from Trading in Order Not to Recognize and Assist Settlements and their Economic Activity in Occupied Territories", 361.

115 UAD, Namibya Kararı, p. 125.

SONUÇ

Tanımama yükümlülüğünün kaynağını, hangi hallerde uygulanabileceğini ve içeriğini değerlendirmeye gayret ettiğimiz bu çalışmaya tanıma ile tanımama arasındaki ilişki ile başladık. Bu iki kavram arasındaki bağlantıya hem tanımamanın uluslararası teamül hukukundaki görünümü hem de güncel tanıma ve tanımama uygulamaları yönlerinden değindik. UHK tarafından Sorumluluk Maddelerinde geliştirilen tanımama yükümlülüğü, uluslararası teamül hukukundan belli ölçüde farklılıklar içerse de kanaatimizce uygulamada bu iki sistem arasında önemli bir ayrım bulunmayabilecektir. Zira yükümlülüğün ortaya çıkmasında ihlalin sonucunda doğan teorik manada hak, sahiplik veya yetkililik tesis eden durum belirleyici olmaktadır. Tanımama yükümlülüğünün uygulanmasına ilişkin kapsam tartışmalarını da bu minvalde değerlendirmek ve dolayısıyla uluslararası hukuk ihlallerine uluslararası toplum tarafından verilen tepkiler arasında bir ayrıma gitmek gerekir.

Her ne kadar tanımama yükümlülüğü içeriği, uygulanması yönlerinden çok az belirlilik sağlıyor ise de uluslararası toplumun temel kurallarına uyulmasında gerçekte üçüncü devletleri etkili bir pozisyona getirmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve Ukrayna toprak bütünlüğünü inkâr eden işlem ve eylemleri Ukrayna'nın ülkesel yetkilerine müdahale ve Ukrayna ülkesinde başka birimler lehine yetki tesis etmesi yönünden tanımama yükümlülüğünü ortaya çıkarmaktadır. Üçüncü devletler uluslararası hukukun ve dolayısıyla uluslararası toplumun işleyişinin korunması bakımından tanımama yükümlülüğüyle görevlendirilmiş sayılabileceklerdir.

KAYNAKÇA

Aksar, Yusuf. *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk -I-*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Anderson, Chandler P. "The Central American Policy of Non-Recognition". *The American Journal of International Law*, 19, S. 1 (1925): 164-166.

Arcari, Maurizio. "The relocation of the US embassy to Jerusalem and the obligation of non-recognition in international law". *Questions of International Law-Zoom in*, 50 (2018 Mayıs): 1-13.

Azarova, Valentina. "The secret life of non-recognition: EU-Israel relations and the obligation of non-recognition in international law". *Global Affairs*, 4, S. 1, (2018): 23-37.

Başkaracaoğlu, Elif. *Uluslararası Hukukta Jus Cogens (Emredici Kurallar)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2011.

Caron, David D. "The ILC Articles on State Responsibility: The Paradoxical Relationship between Form and Authority". *The American Journal of International Law*, 96, S. 4 (2002): 857-873.

Dawidowicz, Martin. "The Obligation of Non-recognition of an Unlawful Situation". James Crawford, Alain Pellet, Simon Olleson, Kate Parlett, editörler. *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010), 677-686.

Desierto, Diane. "Non-Recognition". *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*, 22. 02.2022), Erişim Tarihi, Haziran 26, 2022, https://www.ejiltalk.org/non-recognition/.

Dugard, John and Raič David. "The Role of Recognition in the law and practice of secession". Marcelo G. Kohen, editör. *Secession: International Law Perspectives*. New York: Cambridge University Press, 2006, 94-137.

Erkiner, Hakkı Hakan. *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2010.

Escudero Espinoza, Juan Francisco. "The Principle of Non-Recognition of States Arising from Serious Breaches of Peremptory Norms of International Law". *Chinese Journal of International Law*, 21, S. 1, (2022): 79-114.

Friedmann, Wolfgang. *The Changing Structure of International Law*. Londra: Stevens&Sons, 1964.

Kaya, Gülsüm. *Uluslararası Hukukta Kişilik*. İstanbul: Onikilevha, 2020.

Kelsen, Hans. *Principles of International Law*. Robert W. Tucker, editör (New York: Holt, Rinehart, and Winstoni Inc., 1966.

Lagerwall, Anne. "The non-recognition of Jerusalem as Israel's Capital: A condition for international law to remain relevant". *Questions of International Law-Zoom in*, 50 (2018 Temmuz): 33-46.

Lauterpacht, Hersch. "Recognition of States in International Law". *The Yale Law Journal*, 53, S. 3 (1944): 385-458.

Milano, Enrico. "The non-recognition of Russia's Annexation of Crimea: three different legal approaches and one unanswered question". *Questions of International Law-Zoom Out*, 1 (2014 Mayıs): 35-55.

Moerenhout, Tom. "The Obligation to Withhold from Trading in Order Not to Recognize and Assist Settlements and their Economic Activity in Occupied Territories". *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 3, S. 2 (2012): 344-385.

Nicholson, Rowan. "How Russia's recognition of breakaway parts of Ukraine breached international law - and set the stage for invasion". (22.02.2022), Erişim Tarihi: Ağustos 24, 2022, https://theconversation.com/how-russias-recognition-of-breakaway-parts-of-ukraine-breached-international-law-and-set-the-stage-for-invasion-177623.

Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.

Pert, Allison. "The Duty of Non-recognition in Contemporary International Law: Issues and Uncertainties". *Sydney Law School Legal Studies Research Paper*, S. 13/96 (Aralık 2013).

Pirim, Ceren Zeynep. "Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 32, S. 2 (2012): 147-182.

Roscini, Marco. "Russia Has Not Breached the Jus Contra Bellum in 2022, It Did in 2014". *Völkerrechtsblog*. (07.03.2022), Erişim Tarihi: Haziran 25, 2022, https://voelkerrechtsblog.org/russia-has-not-breached-the-jus-contra-bellum-in-2022-it-did-in-2014/.

Ryngaert, Cedric and Sobrie, Sven. "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the wake of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia". *Leiden Journal of International Law*, 24, S. 2 (2011): 467-490.

Saltzman, Adam. "Developing the Principle of Non-recognition". *Ohio Northern University Law Review*, 43, S. 1 (2017): 1-38.

Shaw, Malcolm N. *Uluslararası Hukuk*. İbrahim Kaya, editör. Ankara: TÜBA, 2018.

Shelton, Dinah. "Righting Wrongs: Reparations in the Articleson State Responsibility". *The American Journal of International Law*, 96, S. 4 (2002): 833-856.

Talmon, Stefan. "The Duty Not to 'Recognize as Lawful' a Situation Created by the Illegal Use of Force or Other Serious Breaches of a Jus Cogens Obligation: An Obligation Without Real Substance?". Christian Tomuschat, Jean-Marc Thouvenin, editörler. *The Fundamental Rules of the International Legal Order Jus Cogens and Obligations Erga Omnes*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, 99-126.

Ünyılmaz, Habip. *Uluslararası Hukukun Kuvvet Kullanılmaksızın Cebrîliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2022.

Vidmar, Jure. "Territorial Integrity and the Law of Statehood". *The George Washington International Law Review* 44, S. 4 (2012): 697-747.

Wuschka, Sebastian, Hoffberger-Pippan, Elisabeth. "Of Legal Creativity and Plausibility of Rights: The ICJ's Order on Provisional Measures in Ukraine v. Russia". *Völkerrechtsblog*. (04.04.2022), Erişim Tarihi: Haziran 28, 2022, https://voelkerrechtsblog.org/the-icjs-order-on-provisional-measures-in-ukraine-v-russia/.

Yargı Kararları

UAD, Güvenlik Konseyi'nin 276(1979) Kararına Rağmen Güney Afrika'nın Namibya'da (Güney Batı Afrika) Devam Eden Varlığının Devletler İçin Hukukî Sonuçları Danışma Görüşü (Namibya Kararı), 1971.

UAD, Doğu Timor Kararı (Portekiz v. Avustralya), 30.06.1995.

UAD, İşgal Edilmiş Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukukî Sonuçları Danışma Görüşü (Duvar Kararı), 09.07.2004.

UAD, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Altında Soykırım İddiaları, (Ukrayna v. Rusya) Rusya Federasyonu'nun Divan'ın ilgili davadaki "yetkisizlik" iddiasına karşı pozisyonunu gösteren belge, 07.03.2022.

UAD, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Altında Soykırım İddiaları, (Ukrayna v. Rusya), İhtiyatî Tedbir Kararı, 16.03.2022.

Resmî Belgeler

"League of Nations Assembly Report on the Sino-Japanese Dispute", *The American Journal of International Law* 27, S. 3 (Supplement: Official Documents) (1933).

Yearbook of the International Law Commission 1, Summary Records and Documents of the First Session including the report of the Commission to the General Assembly (1949).

Birleşmiş Milletler Andlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği İlkeleri Bildirisi, BM Genel Kurulu, A/RES/2625 (XXV) (1970).

UN General Assembly Resolution 3314 (XXIX) Definition of Aggression (1974).

Yearbook of the International Law Commission 2, Report of the Commission to the General Assembly on the work of its twenty-eight session (1976).

UN Security Council, Resolution No: 476, 30.06.1980.

UN Security Council, Resolution No: 478, On the status of Jerusalem, 20.08.1980.

UN Security Council, Resolution No: 550, The Situation in Cyprus, 11.05.1984.

International Law Commission, First Report on State Responsibility, by Mr. James Crawford, Special Rapporteur (1998).

International Law Commission, Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries (2001).

UN Security Council Resolution Draft No: S/2014/189, 15.03.2014.

UN General Assembly, A/RES/68/262, 27.03.2014.

UN Security Council, Resolution No: 2334, 23.12.2016.

"Recognizing Jerusalem as the Capital of the State of Israel and Relocating the United States Embassy to Israel to Jerusalem", US Presidential Documents, Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, https://web.archive.org/web/20171213142840/https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2017-12-11/pdf/2017-26832.pdf#page=1.

UN General Assembly, A/ES-10/L.22, Status of Jerusalem, 19.12.2017.

UN General Assembly, A/RES/ES-10/19, 21.12.2017.

UN General Assembly, A/RES/ES-10/20, 13.06.2018.

General Assembly Official Records, Report of the International Law Commission, Seventy-first Session A/74/10, (2019).

UN General Assembly, A/RES/76/12, 06.12.2021.

International Law Commission, Peremptory Norms of General International Law (jus cogens) Texts of the draft conclusions and Annex adopted by the Drafting Committee on second reading, Identification and legal consequences of peremptory norms of general international law (jus cogens), A/CN.4/L.967, (2022).

International Law Commission, Fifth report on peremptory norms of general international law (jus cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur (2022).

Address by the President of the Russian Federation, Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2022, http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843.